

חקיקה בשוק הספרות והסופרים בישראל

(ההצעה להקמת קרטל בשוק הספרים)

מבוא

בסוף חודש פברואר 2010 יצאה שרת התרבות בקריאה להצלת שוק הספרים בישראל והצהירה על תמיכתה בהצעת "החוק להגנת הספרות בישראל". הצעת חוק זאת הינה ביטוי למאמץ משולב להעביר חוק מורחב יותר, שחלקו הראשון גובש כבר בשנת 2009. נייר עמדה זה יבחן את מצב שוק הספרים בישראל, טיבה של החקיקה המוצעת ונסיון בינלאומי שהצטבר במצבי שוק דומים, ויעמוד על ההשפעות הצפויות של חקיקה זאת בישראל.

שוק הספרים והמו"לות בישראל

בישראל נמכרים כ-35 מיליון ספרים בשנה והיקף המכירות נאמד בכ-1.8 מיליארד ש"ח.¹ בדפי זהב מקוטלגות 590 חנויות ספרים, כ-217 מתוכן הינן סניפי רשתות.² בנוסף לחנויות אלו פועלות גם חנויות ספרים לספרי "יד שנייה", שמספרם נע בין 33 החנויות המקוטלגות בדפי זהב לכ-50 חנויות, ע"פ רשימות מומחים.³

בספריה הלאומית נרשמו בשנת 2008 7,414 כותרים חדשים אשר יצאו לאור בישראל. מתוכם: 6,384 ספרים, 650 כותרים של כתבי-עת ועיתונים חדשים ו-380 כותרים שאינם ספרים, כגון תקליטורים וקלטות. כמו כן, התקבלו בספריה מעל ל-15 אלף גליונות שוטפים של כתבי עת ועיתונים הפעילים בישראל.⁴

רובם של הספרים שיצאו לאור בישראל נכתבו בעברית (5,621 כותרים) ולאחריה השפות הנפוצות הינן אנגלית, רוסית וערבית.

כ-83 אחוזים מן הספרים היוצאים לאור בעברית נכתבו במקור בעברית והשאר תורגמו משפות שונות. כ-57 אחוזים מן הספרים יצאו לאור על ידי הוצאות מסחריות, וכ-15 אחוזים בהוצאה עצמית.

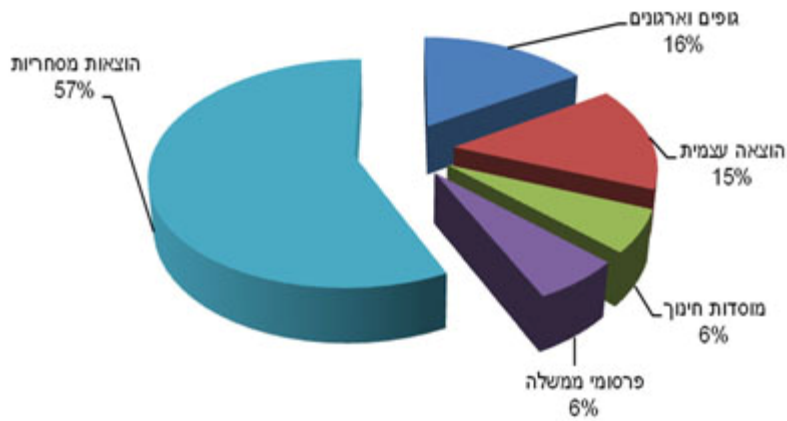
¹ גלובס, "BDI בישראל: נמכרים כ-35 מיליון ספרים בשנה", 09 ביוני 2009.

² מספר סניפי הרשתות ע"פ BDI.

³ רשימת חנויות ספרי יד שנייה בפורום תפוז,

⁴ בשנת 2001 בוצעה השוואה בין הקטלוגים של הספריות השונות לבין הרישום בספריה ונמצא פער של 11 אחוזים, בעיקר בתחום ההוצאות הפרטיות והמשפחתיות. כיום מוערך פער זה בכ-15 אחוזים. דו"אל מד"ר נועה פינק-שמיט, מ"מ מנהל מדור עותקי חובה בספריה הלאומית, 7 בפברואר 2010.

איור 1: כותרים על פי מו"לים 2008

מקור: בית הספרים הלאומי, <http://jnul.huji.ac.il/heb/lgd-statistics-2009.html>

בשנת 2008 היה מספר המוציאים לאור הרשומים במאגר המו"לים הישראליים 1,513, הכוללים מו"לים פעילים וגופים העוסקים בהוצאת ספרים. מתוכם 969 הינם מו"לים מסחריים ו-544 הינם גופים שעיסוקם העיקרי אינו מו"לות. בין כל המו"לים מהווים המו"לים המסחריים כ-64 אחוזים. בחלוקה למגזרים חילוניים ודתיים מהווים המו"לים החילוניים 66 אחוזים.

טבלה 1: כותרים חדשים בישראל בשנים 2005 עד 2008, לפי הוצאות פרטיות ומסחריות

שנה	סך כל הכותרים החדשים כולל DVD ומדיות שונות	ספרים חדשים	ספרים בהוצאה עצמית	ספרים בהוצאה מסחרית	סה"כ מו"לים מסחריים	סה"כ מו"לים עצמית	% בהוצ' מסחרית
2008	7414	6384	957	3639	969	1513	57
2007	7860	5850	760	3276	963	1499	56
2006	8680	6866	1167	4426	996	1452	51
2005	8405	6840	1094	3625	930	1448	53
2004	8201	6436	901	3539	856	1297	55

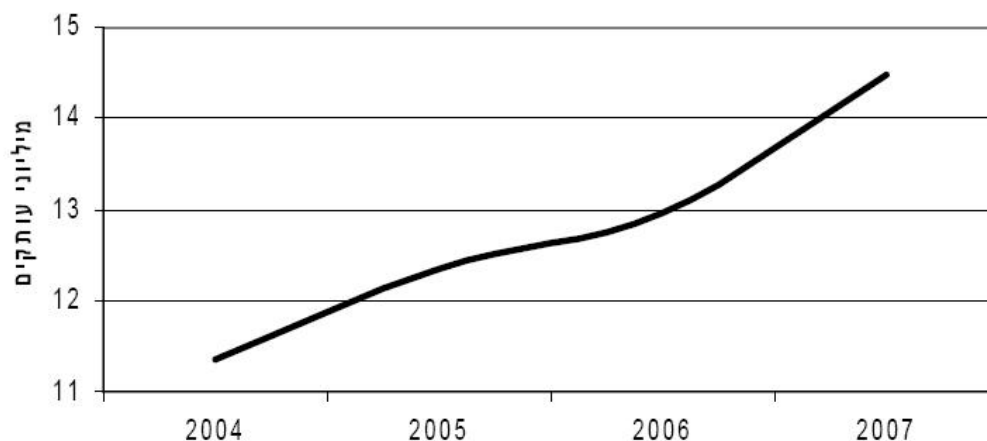
מקור: בית הספרים הלאומי, <http://jnul.huji.ac.il/heb/lgd-statistics-2009.html#netunim>

מצב השוק בישראל

בבדיקה שנערכה על ידי רשות ההגבלים העסקיים בנוגע למצב שוק הספרים בישראל, נמצא כי הוא מתאפיין במגוון וזמינות הצומחים ביעילות. ממצאי הבדיקה העלו כי ענף הספרים בישראל צומח בעת שמחירי הספרים לצרכן יורדים וכמות עותקי הספרים הנמכרים עולה. מספר הכותרים שיצאו לאור בישראל על ידי הוצאות ספרים הקשורות בקבוצת "צומת ספרים" גדל משנת 2004 ב-25 אחוזים. מספר הכותרים המוצאים לאור על ידי הוצאות אחרות גדל אף הוא ב-

18 אחוזים. במקביל למבצעי ההוזלות הרבים גדלה גם ההוצאה הממוצעת למשק בית לרכישת ספרים.⁵

איור 2: סך כל הכותרים שנמכרו בישראל, 2004-2007

מקור: עיבוד לרשות ההגבלים העסקיים והלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, <http://archive.antitrust.gov.il/files/10063/7629.pdf>

החקיקה המוצעת בחוק להגנת הספרות והסופרים בישראל

במסיבת עיתונאים שנערכה ב-26 בינואר 2010 אמרה שרת החינוך לימור ליבנת כי "שוק הספרים איבד את האיזון שלו ואנו צריכים להגן על התרבות הישראלית".⁶ לצידה ניצבו החתומים על הצעת החוק הפרטית, חברי הכנסת ניצן הורוביץ (מרצ), זבולון אורלוב (הבית היהודי), נחמן שי (קדימה) ושלי יחימוביץ (העבודה). באותו אירוע יושב ראש מועצת התרבות (מועצה הממונה על ידי שרת החינוך על פי חוק התרבות והאמנות), ד"ר חיים פרלוק, הדגיש כי הצעת החוק תצטרך להתעדכן כדי להגן גם על מאיירים, מתרגמים של ספרות זרה ואנשי מקצוע נוספים בתחום.⁷

הצעת החוק הנקראת "הצעת חוק להגנת הספרות והסופרים בישראל, התש"ע-2010" הינה חלק ממהלך חקיקתי הקשור גם להצעה קודמת בעלת אותו השם, "הצעת חוק להגנת הספרות והסופרים בישראל, התשס"ט-2009", אשר הוגשה ב-29 ביולי 2009. על פי הצעת החוק עליה חתומים חברי הכנסת הורוביץ, אורלב, יחימוביץ', שי, אילן גילאון, יואל חסון, חיים אורון, אורי אורבך, וחנין זועבי, מטרתה "להבטיח גיוון תרבותי בפרסום והפצה של ספרים בישראל", להבטיח מגוון רחב לקוראים וכן "להגן על הסופרים הישראלים ולהבטיח כי יקבלו תגמול הוגן

⁵ רשות ההגבלים העסקיים, החלטה לפי סעיף 14 לחוק ההגבלים העסקיים, התשמ"ח-1988 בדבר מתן פטור מאישור הסדר כובל למיזם משותף בין הוצאת כנרת-זב"מ-דביר, הוצאת הקיבוץ המאוחד ועמותת סימן קריאה, 25 באוקטובר 2009, <http://archive.antitrust.gov.il/files/10063/7629.pdf>.

⁶ עינב שיף, "לבנת: הסכום שסופר מרוויח היום – מבוזה", וואלה תרבות, 26 בינואר 2010, <http://e.walla.co.il/?w=6/1636325>.

⁷ שם.

עבור יצירתם" ו"לאפשר תחרות בין הוצאות הספרים בנוגע לאיכויות הכתיבה, העריכה והתרגום של הספרים ומחירם".⁸ ההצעה כוללת:

1. קביעת מחיר מחייב לצרכן עליו לא ינתנו הנחות במשך שנתיים מיום הוצאת הכותר.
2. קביעת אחוז התגמול לסופר שלא יפחת מ-8 אחוזים החל מן העותק הראשון.
3. חובת דיווח לסופר על המכירות מדי 6 חודשים.
4. קביעת מסגרת הנחות שלא תעלה על 15 אחוזים או 25 אחוזים באירועים מיוחדים (שבוע הספר).
5. קביעת אחוז התגמול למוציא לאור בין 50 ל-60 אחוזים מהמחיר הקבוע מכל מכירה.
6. איסור מבצעי עידוד ותגמול לחנות או לרשת מטעם המו"ל.
7. איסור בעלות על רשת חנויות ספרים של מי שהינו מו"ל ולהיפך, איסור להוציא לאור ספרים למי שבבעלותו רשת חנויות ספרים.
8. קנס של 300,000 ש"ח לעובר על כל הוראה מעל.
9. פיצויים בסך 50,000 ש"ח בהליך אזרחי מבלי צורך בהוכחת נזק.

ההצעה אינה מתייחסת לכך שבין הסופר לבין המוציא לאור נחתם הסכם המגן על זכויות הצדדים וטוענת כי זכויות סופרים אינן מוגנות. כמו כן, מציינת ההצעה כי קיומן של שתי הרשתות הגדולות בשוק מונעת שוק חופשי של פרסום, שיווק ומכירת ספרים בישראל, זאת כאמור בניגוד למסקנות הממונה על ההגבלים העסקיים.

התנגדות הממונה על ההגבלים העסקיים להנחות היסוד של הצעת החוק היא כנראה אשר הובילה למהלך טקטי של פירוקה לגורמים והגשתה מחדש באופן שיגדיל את הסיכוי לחקיקה. בהצעה שהוצגה על ידי חברי הכנסת אורלב, הורוביץ, יחימוביץ' ושי בינואר 2010 נשמרו חלק מעיקרי הצעת החוק המקורית. לדברי חה"כ אורלב, "שתי הצעות החוק בנושא יוגשו לאישור הוועדות השונות בכנסת, אולם בהמשך הן ימוזגו".⁹ השינויים שחלו בהצעה שהוצגה בינואר 2010 הינם:

1. תוקף המחיר המחייב לצרכן עליו לא ינתנו הנחות צומצם לשנה מיום הוצאת הכותר.
2. לקביעת אחוז התגמול לסופר שלא יפחת מ-8 אחוזים החל מן העותק הראשון, נוסף סעיף הקובע כי התגמול יעלה ל-10 אחוזים החל מן העותק ה-6001. לסופר שזה הוא ספרו הראשון ניתן להפחית 20 אחוזים מן התגמול הנ"ל (סבסוד צולב של רבי מכר על חשבון סופרים מתחילים?).
3. ניתנה הרשות לשלם מקדמה לסופר שסכומה ינוכה מסכום התמלוגים.
4. נקבע מפתח מחירי מינימום בו רשאית הוצאה לאור למכור את הספר לחנות ספרים בשנתיים הראשונות להופעתו. לשר התרבות תינתן הסמכות לעדכן את הסכומים האמורים.

⁸ הצעת חוק להגנת הספרות והסופרים בישראל, התשס"ט-2009, אתר הכנסת,

<http://www.knesset.gov.il/privatelaw/data/18/1580.rtf>

⁹ שיף, שם.

5. נותר על כנו האיסור לקיים מבצעי עידוד ותגמול לחנות או לרשת מטעם המו"ל, אך הוגבל האיסור לשנתיים.
6. נקבעו מועדים מוגדרים בהם רשאי המו"ל להעניק הנחה והוגבל גובהה לעד 15 אחוזים עד לסף מינימום קבוע ממנו אסור לרדת.
7. נקבע מפתח לחישוב תמלוגי הסופרים בהתאמה להנחות המאושרות.
8. נגרעו החלקים בחוק העוסקים בהגבלת הבעלות על רשת חנויות ספרים או עיסוק במו"לות.

בחינת השפעות חקיקה לקיבוע מחירי ספרים – הניסיון של אנגליה וגרמניה

באנגליה היה הסדר מחיר שוק מומלץ (RPM), שהיה נהוג בין הוצאות הספרים מאז שנת 1900. ההסדר קבע את מחיר המינימום של ספר על מדף החנות או ערוצי מכירה אחרים.¹⁰

באוגוסט 1994 נבחן ההסדר על ידי המשרד למסחר הוגן במסגרת מאמץ למניעת הסדרים כובלים בשוק. בשנת 1995 פרשו מספר הוצאות מובילות מן ההסדר ובשנת 1996 הוא בוטל. בית המשפט העוסק בנהלים עסקיים אסורים הכריז במרץ 1997 על ההסדר כלא-חוקי.

למרות שהאמונה הרווחת בקרב ההוצאות השותפות להסדר בעשורים הקודמים לביטולו היתה כי ביטולו יוביל להפחתת מספר החנויות המחזיקות מלאיים, הגבלת כמות ההיצע בחנויות ומגוון, עלייה במחיר רוב הכותרים וירידה באיכותם, תוצאות ביטולו היו הפוכות. היקפי הוצאות הכותרים החדשים, המכירות ושטחי המסחר בספרים עלו. רשתות ספרים פתחו יותר סניפים, וחנויות כולבו ונקודות מחירה חדישות ולא-מסורתיות פרחו תוך הגדלת המגוון והיקפי המכירות.

סיום ההסדר גם איפשר לחנויות אינטרנט להתבסס. בנוסף, מפיצים גדולים של מוסיקה וספרים מארה"ב הקימו חנויות באנגליה. מתן הנחות הפך לנוהג נפוץ, אך התמקד בעיקר ברבי המכר של המו"לים הגדולים. הוצאות הציבור לרכישת ספרים עלו מדי שנה מאז ביטול ההסדר. בשנות 1996/97 היה מספר הכותרים החדשים שיצאו מדי שנה מקובע על כ-100 אלף, אך מאז החל לעלות בכל שנה. פתרונות אלקטרוניים וספרים אלקטרוניים מאפשרים כמעט לכל אחד להפוך למוציא לאור וגם מונעים מצב של גמר המלאי.¹¹

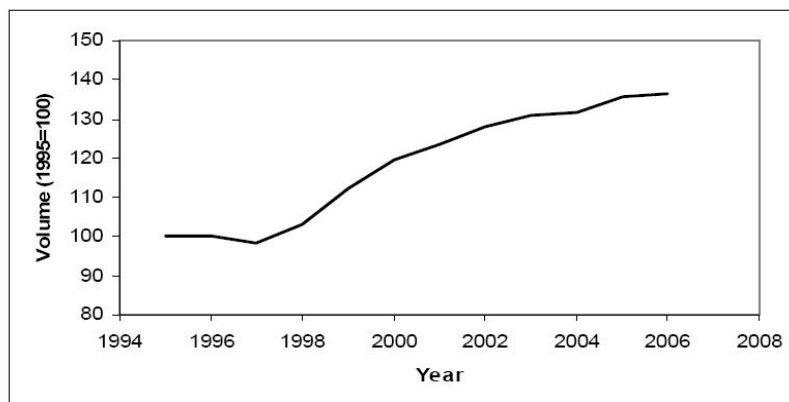
הדו"ח מציין כי בשנת 2005 נמכרו יותר מ-300 מיליון ספרים באנגליה. ההוצאות לרכישת ספרים

¹⁰ Centre for Competition Policy at University of East Anglia, *An evaluation of the impact upon productivity of ending resale price maintenance on books* (London: Office of Fair Trading, February 2008), http://www.consumerdirect-yorkshireandthehumber.gov.uk/shared_of/economic_research/oft981.pdf

¹¹ The Booksellers Association (UK), "RPM-Book Seles in the UK," http://www.booksellers.org.uk/industry/display_report.asp?id=4721

צמחו מ-2.3 מיליארד ליש"ט בשנת 1996 ל-3.2 מיליארד ליש"ט בשנת 2006.¹² איור 3 מראה את הצמיחה בכמות הספרים שנמכרו באנגליה בין השנים 1996 ועד 2005 בעקבות ביטול הסדר המחיר המקובע. ניתן לראות כי היקף זה נשאר מקובע בטרם בוטל ההסדר באמצע שנות ה-90 אך מאז ביטולו צמחה כמות הספרים הנמכרת באופן משמעותי.

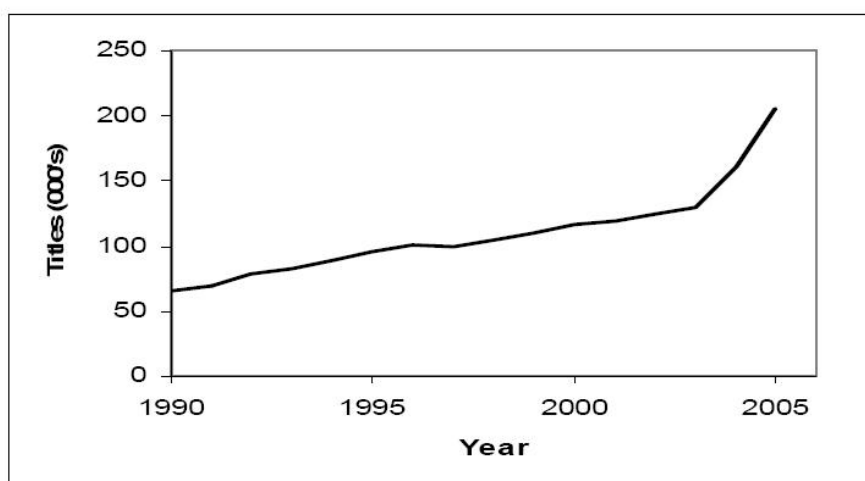
איור 3: כמות הספרים שנמכרו באנגליה בין השנים 1995 ל-2006

Source: Centre for Competition Policy at University of East Anglia, *An evaluation of the impact upon productivity of ending resale price maintenance on books* (London: Office of Fair Trading, February 2008), http://www.consumerdirect-yorkshireandthehumber.gov.uk/shared_of/economic_research/oft981.pdf

מספר הכותרים החדשים שפורסמו באנגליה גם עלה, במיוחד בשנים האחרונות, כמוצג באיור 4.

איור 4: כותרי ספרים (חדשים ומחודשים) שפורסמו באנגליה בין השנים 1990-2005

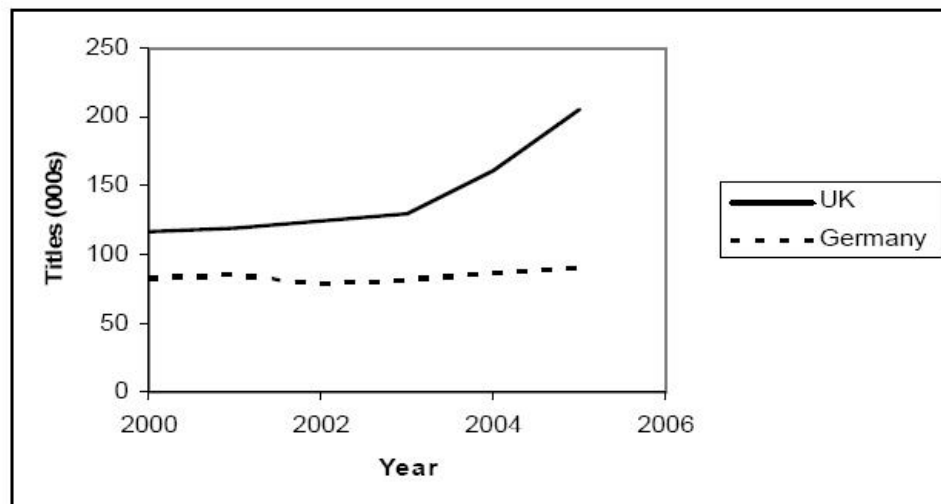
Source: Centre for Competition Policy at University of East Anglia, *An evaluation of the impact upon productivity of ending resale price maintenance on books* (London: Office of Fair Trading, February 2008), http://www.consumerdirect-yorkshireandthehumber.gov.uk/shared_of/economic_research/oft981.pdf

¹² האינפלציה בבריטניה עמדה בסימן ירידה בתקופה שבין 1996 ל-2006, משנת 2000 היא ירדה אל מתחת ל-1%.

Andrew Sentence, Bank of England, *UK Monetary Policy: Good For Business?* (2007), <http://www.bankofengland.co.uk/publications/speeches/2007/speech317.pdf>

בגרמניה נהוג מחיר מקובע לספרים מזה 100 שנה. הנוהג התבסס כהסכמי מסחר ונחקק כחוק בשנת 2002. בגרמניה מתפרסמים כ-95 אלף כותרים חדשים מידי שנה, בדומה לכמות שהיתה מתפרסמת באנגליה בטרם בוטל הקיבוע של מחירי הספרים. מאיור 5 ניתן לראות כי שוק הספרים הגרמני לא נהנה מן הצמיחה במספר הכותרים ממנה נהנה הצרכן האנגלי.

איור 5: מספר הכותרים החדשים המופקים בגרמניה בהשוואה לאנגליה בשנים 2000-2006

Source: Centre for Competition Policy at University of East Anglia, *An evaluation of the impact upon productivity of ending resale price maintenance on books* (London: Office of Fair Trading, February 2008), http://www.consumerdirect-yorkshireandthehumber.gov.uk/shared_of/economic_research/oft981.pdf

קיבוע מחירי ספרים במדינות נוספות באירופה ובסקנדינביה

המצב באנגליה ובגרמניה הינו מקרה בולט של המצב בכלל ארצות אירופה וסקנדינביה. בחלק מן הארצות נהוגים הסכמים להגנה על מחירים, בחלקן חוקים שונים ובחלקן נהוגה מדיניות מחירים חופשית לחלוטין.

בין המדינות בהן השוק מוגבל לפי חוק, נמצאות מלבד גרמניה, גם אוסטריה, צרפת, יוון, פורטוגל וספרד. קבוצת "אמצע" של מדינות בהן נהוגים הסדרים שונים שלא באמצעות חקיקה הן דנמרק, הונגריה, לוקסנבורג, נורווגיה וסלובניה.

האיחוד האירופי מנהיג מדיניות האוסרת על מגבלות סחר וקיבוע מחירים. לפיכך, ההגבלות הללו תקפות בגבולות המדינה בה הן נהוגות אך הוגדרו כלא-חוקיות במסחר בין מדינות.

המדינות החופשיות כוללות, מלבד אנגליה, גם בלגיה, קפריסין, צ'כיה, אסטוניה, פינלנד, אייסלנד, אירלנד, לטביה, ליטא, פולין, שבדיה, ושווצריה.

סקירה שנערכה בשנת 1996 (ראו טבלה 2), בחנה את היקף ההיצע והמגוון של הספרים היוצאים לאור מידי שנה על פי מדד של מספר הספרים היוצאים ל-1000 איש בכל אחת מן המדינות. הסקירה מראה כי בראש הדירוג עמדו אז מדינות בהן היה נהוג מסחר חופשי בספרים, כגון איסלנד ופינלנד, בהן יוצאים לאור 5.8 כותרים חדשים ו-2.5 כותרים חדשים ל-1000 איש בשנה, בהתאמה.¹³ בתחתית הדירוג נמצאות המדינות המפקחות על מחירי הספרים, יוון עם 0.4 כותרים ל-1000 איש, וצרפת ואיטליה עם 0.6 כותרים חדשים ל-1000 איש בשנה. אנגליה, שבאותה שנה השתחררה מן הפיקוח על מחירי הספרים שהיה נהוג מתחילת המאה, ראתה אז 1.9 כותרים לכל 1000 תושבים ועל פי נתוני 2009 היא זינקה ליחס של כמעט 3.3 ספרים ל-1000 תושבים בשנה (ראו טבלה 3).

טבלה 2: מספר הכותרים המפורסמים בשנה לכל 1000 איש במדינות אירופה בשנת 1996

Country	No of titles per thousand inhabitants
Iceland	5,8
Finland *)	2,5
Denmark	2,4
Slovenia*)	2,1
UK	1,9
Luxembourg	1,8
Norway	1,6
Sweden	1,6
Spain	1,2
Austria	1,0
Germany	0,9
Portugal	0,8
France	0,6
Italy	0,6
Greece	0,4

*) Finland and Slovenia figures for 1998.

Source: Doris Stockmann, *Free or Fixed Prices on Books – Patterns of Book Pricing in Europe* (2004), <http://www.javnost-thepublic.org/media/datoteke/stockmann-4-2004-4.pdf>

מנתונים שפורסמו בשנת 2009 נמצאות בראש מדד המדינות אנגליה (3.28), פינלנד (2.5), הולנד ודנמרק (2.4). שתי המדינות המובילות ברביעיה הינן מדינות בהן נהוג שוק חופשי בשילוב מע"מ מופחת עד כדי 0% באנגליה ו-8% בפינלנד. הנחות מע"מ קיימות גם בהולנד ובדנמרק. בתחתית רשימת הביצועים נמצאות צרפת (0.9), איטליה (1.0), גרמניה (1.1) וספרד (1.7); בכל מדינות אלו נהוגה חקיקה מגבילה בשילוב הנחות במע"מ.

¹³ Doris Stockmann, *Free or Fixed Prices on Books – Patterns of Book Pricing in Europe* (2004), <http://www.javnost-thepublic.org/media/datoteke/stockmann-4-2004-4.pdf>

כמוצג בטבלה 3, כלי מרכזי המשמש לעידוד שוק הספרים כמעט בכל מדינות אירופה הינו שיעור המע"מ המוטל עליהם. רוב מדינות אירופה מצאו כי הפחתת המע"מ הינה כלי יעיל המשפר את היקפי המסחר והיצירה בתחום. אנגליה, בה המע"מ על הספרים עומד על 0%, הגיעה לתפוקה של 3.28 כותרים בשנה ל-1000 איש וממוקמת בראש המדינות האירופאיות. מדינות המטילות מע"מ נמוך במיוחד על הספרים מפצות בכך על התקנות המגבילות מחירים, אשר פוגעות בשוק, ואילו המדינות בהן נהוגות גם תקנות מגבילות מחירים וגם מע"מ לא-מופחת, הינן אלו שבתחתית הרשימה (ראו טבלה 3).

חופש ההתאגדות והעיסוק, וחופש הביטוי

בחקיקה המוצעת בישראל מוסבר כי היא :

מבוססת על העקרונות כי הספרות, המקורית והמתורגמת, החדשה ושנכתבה לאורך הדורות, היא מרכיב מרכזי בתרבות ובזהות הישראליות, וכי יש לטפחה, לעודד את התפתחותה, ולהבטיח את נגישותה לכל תושב, תוך שמירה על ערכים ספרותיים ותרבותיים פלורליסטיים.

היסוד המהותי ביותר עליו נשענת היצירה הספרותית הינו חופש הביטוי. חופש הדיבור הינו מסד מכונן של חברה חופשית ודמוקרטית. כל חקיקה המתערבת ומגבילה את החירות לכתוב, לפרסם ולהפיץ רעיונות מהווה פגיעה בערכי חופש הביטוי. סעיפי הצעות החוק השונים המבקשים להציב גבולות בפני ההתקשרות החופשית של הסופרים והמו"לים פוגעים בעיקרון זה.

יתר על כך, חקיקה כזו המוצעת, פוגעת גם בחופש העיסוק המוגן בחוקי היסוד בישראל. הניסיון להגביל את העוסקים בהוצאה לאור מאחזקה ברשתות חנויות ולהיפך, כמו גם ההגבלה של חופש ותנאי ההתקשרות בין היוצרים והמו"לים, והמוכרים והלקוחות, אינה עולה בקנה אחד עם זכותו של אדם לעסוק בכל עיסוק, מקצוע או משלח יד.¹⁴

¹⁴ חוק יסוד חופש העיסוק, 3 במארס 1992, <http://www.knesset.gov.il/laws/special/heb/yesod1.pdf>

טבלא 3: השוואה בינלאומית בין מספרי כותרים, מספרי חנויות, גובה המע"מ מול מדדי אוכלוסיה בשנת 2009

מדינה	מספר כותרים חדשים בשנה	מספר חנויות הספרים	מספר תושבים לכל חנות ספרים	מע"מ על ספרים	מע"מ נהוג במדינה	אוכ' (מליון)	מודל (חוק, הסכמי סחר, חופשי)	מספר כותרים ל-1000 תושבים	הערות
ישראל	7,414	640	11,719	16%	16%	7.5	חופשי	0.99	הצעות חוק להכנסת RPM בשנת 2009 ו-2010. בחישוב כותרים לא מדווחים מספר כותרים ל-1000 איש: 1.14
צרפת	60,376	1,600	40,063	5.5%	19.6%	64.1	חוק	0.94	
גרמניה	95,000	7,394	11,144	7.0%	19%	82.4	חוק	1.15	
ספרד	70,000	2,300	17,609	4.0%	16%	40.5	חוק	1.73	
איטליה	60,000	5,000	11,620	4.0%	20%	58.1	חוק	1.03	
הולנד	40,000	1,572	10,560	6.0%	19%	16.6	חוק	2.41	
אנגליה	200,000	3,100	19,645	0.0%	15%	60.9	חופשי	3.28	
דנמרק	450	450	12,222	25.0%	25%	5.5	הסכמי מסחר	2.4 נתוני 2003	
הונגריה	750	750	13,200	5.0%	20%	9.9	הסכמי מסחר		
לוקסמב'				3.0%	9%	0.1	חופשי	1.8 נתוני 2003	
נורווגיה	600	600	7,667	0.0%	24%	4.6	הסכמי מסחר	1.6 נתוני 2003	
סלובניה				8.5%	20%	2	חופשי	2.1 נתוני 1998	
אוסטרי'				10.0%	20%	8.2	חוק		
יוון	3,120	3,429		4.5%	19%	10.7	הסכמי מסחר	מאז 1997 RPM	
שבדיה	500	500	18,000	6.0%	25%	9	חופשי	1.6 נתוני 2003	סבסוד ממשלתי לספרות
פורטוגל	300	300	35,333	5.0%	20%	10.6	חוק	0.8 נתוני 2003	חוק אומץ בשנת 1996
בלגיה	20,000			6.0%	21%	7.3	חופשי		שוק חופשי בפועל למרות הסכמי סחר
קפריסין פולין	2,620	14,542		5.0%	15%	1.09	חופשי		
פינלנד	300	17,333		0.0%	22%	38.1	חופשי	2.5 נתוני 1998	החוק בוטל בשנת 1971
לטביה				21.0%	21%	2.2			
ליטא				9.0%	19%	3.6			
שווצריה				2.4%	7.6%	7.6			
אסטוניה	100	13,000		5%-0%	18%	1.3	חופשי		מע"מ 0% עבור ספרי לימוד מאושרים על ידי משרד החינוך

Sources: Tom Tivnan, "Discount dash," *The Bookseller*, February 2009, http://www.booksellers.org.uk/industry/display_report.asp?id=4677;

European Bookseller Federation, "The Book Trade in Europe," January 2009, <http://www.ebf-eu.org/documents/The%20Book%20Trade%20in%20Europe%20-%20January%202009.pdf>;

Doris Stockmann, *Free or Fixed prices on books – Patterns of book pricing in Europe* (2004), <http://www.javnost-thepublic.org/media/datoteke/stockmann-4-2004-4.pdf>

מסקנות והמלצות

שוק הספרים בישראל נהנה בשנים האחרונות מצמיחה חסרת תקדים בהיקף שטחי המסחר, זמינות החנויות, כמות ומגוון הכותרים ומחירים נוחים. יחד עם זאת, ובניגוד לדעה הרווחת כי ישראל מובילה בהיקף ובמגוון הוצאות ספרים חדשים, ישראל אינה מובילה מול מדינות כמו איסלנד, פינלנד, דנמרק, סלובניה ואנגליה. ראוי להעדיף את המודל שלהן על פני המודל הנהוג במדינות בהן שוק הספרים אינו חופשי ומפותח.

החוקים המוצעים ל"הגנת הספרות והסופרים" הינם ניסיון ליצירת "קרטל מחירים" חוקי המנוגד לאינטרס של אזרחי ישראל היוצרים והנהנים מיצירה ספרותית. סביר להניח כי חוקים אלו, אם יתקבלו, יובילו לבלימה של הגידול במספרי הכותרים וגיוונם ויבלמו גם את המגמה המתפתחת של הגדלת צריכת הספרים על ידי אזרחי ישראל, כפי שנלמד מן הניסיון באנגליה ובגרמניה.

החוקים המוצעים פוגעים בחופש הביטוי כמו גם בחופש ההתקשרות העסקית של הגורמים המעורבים בשוק הספרות בישראל. ראוי שלא לפגוע בערכי זכויות יסודיים אלו בשם הגנה על "התרבות".

קרטל מחירים חוקי מעין זה המוצע בחוק יוביל להעדפת הסופרים הוותיקים ומניעת התבססותם של סופרים מתחילים, גם על ידי סבסוד צולב של הוותיקים ע"י המתחילים וגם על ידי הגדלת הסיכון הכרוך בהוצאה לאור של סופר מתחיל.

החוק יהפוך מאות מו"לים קטנים לעבריינים פוטנציאליים בהצבת מכשולים קיומיים בפניהם וביכולת להשית עליהם קנסות באופן שרירותי.

מניעת האפשרות ל"מכירות חיסול" והורדת מחירים תיצור מצב של ביזבוז במשאבים (הובלה, איכסון, שטח תצוגה, גריסת ספרים עודפים וכו') וייקור כל תהליך הייצור והשיווק. בכך יוצר רף כניסה גבוה יותר למתחרים חדשים וצמצום כמות היחידות המודפסות מכל כותר חדש.

שוק הכותרים האלקטרוניים המתפתח במהירות בעולם צפוי להמשיך בצמיחה מהירה ולהפוך לגורם רציני ואולי אף דומיננטי בהוצאת כותרים חדשים בעתיד. החקיקה המוצעת הינה בבחינת ניסיון להגביל שוק העומד בפני שינוי מהותי. בהחרפת הקשיים העומדים בפני השוק המסורתי, היא צפויה להגדיל את האטרקטיביות של תנועה מהירה לכיוון הוצאות הספרים האלקטרוניים ובכך להגדיל את הפגיעה בשוק המסורתי.

עובדה אירונית היא, שהצעת החוק אשר תגרום לפגיעה בעושר, במגוון ובנגישות התרבותי בישראל, זכתה לתמיכה של נציגים העוסקים בעידוד התרבות בישראל: שרת התרבות, יו"ר מועצת התרבות, יו"ר ועדת החינוך של הכנסת, ויו"ר "שדולת התרבות" בכנסת.

דוגמא לאלטרנטיבה יעילה יותר לעידוד היצירה הספרותית בחו"ל היא ההפחתה או הביטול של המע"מ על ספרים, כנהוג ברוב ארצות אירופה. הפחתת מסים תמיד מעודדת צמיחה, ומשמשת ככלי יעיל, החוסכת בבירוקרטיה ובפיקוחים. אם רצוננו לתמוך בחירות ובשגשוג של כלל אזרחי ישראל, מן הראוי ליישם כלי זה באופן גורף על כלל הפעילות במשק.